

**ULUSLARARASI ADALET VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ
ENSTİTÜSÜ (IİJ)
MERKEZİ MAKAMLAR İÇİN İYİ UYGULAMALAR REHBERİ¹
ÇEVİRİSİ ve ULUSLARARASI ADLİ İŞBİRLİĞİNDE MERKEZİ
MAKAMIN ROLÜNE İLİŞKİN KISA AÇIKLAMALAR**

*Translation of the International Institute For Justice And The Rule Of Law
(IİJ), Good Practices For Central Authorities
And Brief Explanations On The Role Of Central Authority In International
Judicial Cooperation*

Dr. Tamer SOYSAL*

Sunuş

Son yıllarda sınıraşan suçlar hızlı bir artış eğilimine girmiştir. Bilhassa terör ve organize suç bağlantılı suçlara ilişkin olarak ülkelerin birbirleriyle adli yardımlaşmada bulunmalarına duyulan ihtiyaç artmaktadır. Bu kapsamda, adli yardımlaşmada anahtar rolü oynayan 'merkezi makamların' rolü ve önemi de artmaktadır. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele Küresel Forumu (TMKF) çerçevesinde Malta'da oluşturulmuş olan Uluslararası Adalet ve Hukukun Üstünlüğü Enstitüsü'nün merkezi makamlar için hazırlamış olduğu "İyi Uygulamalar Rehberi" dikkate alınması gereken tavsiyeler içermektedir. Rehber, Türk uygulamasına da yardımcı olacağı düşünülmüş ve Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Ayrıca Rehber'in çevirisinden önce konuya ilişkin kısa açıklamalar yapılmıştır.

1 Belge orijinali için bkz. IİJ, Good Practices for Central Authorities, Eylül 2018, https://theijj.org/wp-content/uploads/IİJ-Good-Practices-for-Central-Authorities_September-2018.pdf

* Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Daire Başkan Yardımcısı
tamer.soysal@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6763-5041

I. ULUSLARARASI ADALET VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ ENSTİTÜSÜ HAKKINDA KISA BİLGİ

Terörle Mücadele Küresel Forumu (GCTF)² çerçevesinde 2014 yılında terörle mücadele alanında bir enstitü olarak faaliyete geçirilen Uluslararası Adalet ve Hukukun Üstünlüğü Enstitüsü (IJJ)³ 2014 yılında Malta'nın başkenti Valletta'da faaliyete geçirilmiştir. IJJ, adalet sektörü ve diğer paydaşlar için sürdürülebilir, sonuç odaklı, hukuk temelli eğitim ve kapasite geliştirme faaliyetleri yürüten bölgesel, kâr amacı gütmeyen hükümetlerarası bir Merkez olarak hizmet vermektedir. IJJ'nin misyonu ceza adaleti uygulayıcılarının ve diğer paydaşların terörizm ve terörizm ile bağlantılı uluslararası suç ile ilgili faaliyetlerini hukukun üstünlüğü çerçevesinde ele alma yetkinliklerini artırmak ve güçlendirmek ile birlikte bunların ulusal, bölgesel ve uluslararası temelde işbirliği ve bilgi alışverişlerini teşvik etmektir.⁴ IJJ, 2014 yılında on iki kurucu üye devlet tarafından kurulmuştur ve Terörizmle Mücadele Küresel Forumu'ndan (GCTF) ilham alan üç kurumdan bir tanesidir.

Bu kapsamda, başta Malta ve Afrika olmak üzere Uzak Doğu ve Avrupa dahil olmak üzere Dünya'nın çeşitli yerlerinde çalışmalar organize etmektedir. Organizasyonlarda genel tema olarak terörizm, yabancı terörist savaşçılar, çocuk ceza adaleti, terör suçlarının cezaevinde rehabilitasyonu, terör davalarının görülmesinde özellik arz eden durumlar, mahkeme salonlarının güvenliği, tanık ve delillerin toplanması ve değerlendirilmesi gibi hususlar ele alınmaktadır. Merkez, Kasım 2018'de İstanbul'da terörle mücadele ekseninde uluslararası bir toplantı organize etmiştir.⁵

II. ULUSLARARASI ADLİ YARDIMLAŞMA ve MERKEZİ MAKAMIN ROLÜ HAKKINDA KISA BİLGİ

Devletlerin karşılıklı bağımlılık ilişkisi tesis ederek, ulus-üstü (supra-national) topluluklara katılması ve diğer devletlerle karşılıklı işbirliğini geliştirmeleri kaçınılmazdır. Devletlerarası ilişkilerde her konuda sınır ötesi işbirliği ve yardımlaşmaya ihtiyaç artarak devam etmektedir. Uluslararası adli yardımlaşma, bir devletin yetkili bir adli

² 2011 yılında başlatılan Terörizmle Mücadele Küresel Forumu, ülkelerin 21. yüzyılda terörle mücadele yapılarını güçlendirmek üzere oluşturulmuş gayri resmi, tarafsız, çok taraflı bir terörle mücadele forumudur. GCTF, politik yapıcı ve uygulayıcılar için terörle mücadele yeteneklerini, ulusal stratejileri, eylem planlarını, eğitim modüllerini güçlendirmek için 'İyi Uygulamalar' geliştirilmesine yardımcı olur. Türkiye'de GCTF'in kurucu üyelerinden bir tanesidir. Bkz., GCTF, <https://www.thegctf.org/About-us/Members-and-partners>

³ The International Institute for Justice and the Rule of Law-IJJ, <https://theijj.org/>

⁴ IJJ, <https://theijj.org/>

⁵ IJJ, <https://theijj.org/events/ijj-judicial-capacity-initiative-horn-of-africa-regional-workshop-turkey/>

makamının, diğ er bir devletin adli makamı adına yerine getirdiğ i iş lemler bütünüdür. Geniş anlamda cezaî konularda uluslararası adli yardımlaş ma kapsamına uluslararası istinabenin yanı sıra, suçluların iadesi, hükümlü nakli, muhakemenin ve infazın devri iş lemleri girmektedir. Uluslararası adli yardımlaş ma hukukunda, adli yardımlaş ma talepleri ile suçluların iadesi gibi taleplerin diğ er ülkelere iletilmesinde ve bunların diğ er ülkelerden alınmasında temel koordinasyon birimi olarak faaliyet gösteren birimler 'Merkezi Makam (*Central Authority*)' olarak anılmaktadır.

Avrupa Konseyi uluslararası adli yardımlaş ma alanında 20 Nisan 1959 tarihinde bu alandaki temel sözleş me olan Ceza İş lerinde Karş ılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleş mesi'ni⁶ kabul etmiştir. Konsey, 17 Mart 1978 tarihinde bu Sözleş me'ye Ek Protokol'ü⁷ ve 8 Kasım 2001 tarihinde Sözleş me'ye Ek İkinci Protokol'ü⁸ kabul etmiştir. Avrupa Konseyi'nin adli yardımlaş ma sözleş meleri temelinde de, karş ılıklı adli yardım taleplerinin merkezi makamlar aracılığıyla yapılması yer almaktadır. Ceza İş lerinde Karş ılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleş mesi'ne Ek 2. Protokol'ün 4 üncü maddesi ile değ iştirilen Sözleş me'nin 15 inci maddesine göre acil bilgi aktarımı durumlarının ve karş ılıklı adli yardım taleplerinin, talep eden Tarafın Adalet Bakanlığı tarafından, talep edilen Tarafın Adalet Bakanlığı'na yazılı olarak bildirilmesi ve aynı yollarla geri dönüş yapılması gereklidir. Bununla birlikte Sözleş me'nin herhangi bir Taraf Devleti, merkezi makamını Adalet Bakanlığı dışında bir makam olarak belirleyebilecek ve bu halde merkezi makamını ve adli yardım taleplerinin bu makam aracılığıyla yapılmasını ilişkin talebini Avrupa Konseyi Genel Sektereri'ne beyanname ile bildirecektir.

Merkezi makamlar, adli yardımlaş ma taleplerinin gecikmeksizin ve eksiksiz yerine getirilmesindeki en önemli rolü üstlenmektedir.

-
- ⁶ European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, Strasbourg, April 20, 1959, ETS No. 30, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/09000016800656ce> Türkiye, Sözleş me'yi 23 Ekim 1959 tarihinde imzalamış, 18 Mart 1968 tarihinde 1034 sayılı Kanun ile onaylamayı uygun bulmuş ve 16 Ekim 1968 tarihinde Sözleş me metnini Resmi Gazete'de yayınlamıştır. Sözleş me, 22 Eylül 1969 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Resmi Gazete, 16 Ekim 1968, 13028.
- ⁷ Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, Strasbourg, March 17, 1978, ETS No. 99, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680077975>; Ülkemiz Sözleş me'yi 18 Mayıs 1987 tarihinde 3363 sayılı Kanun ile onaylamayı uygun bulmuş ve 18 Ocak 1990 tarihinde Sözleş me metnini Resmi Gazete'de yayınlamıştır. Sözleş me, 27 Haziran 1990 tarihinden itibaren yürürlüğe konulmuştur. Resmi Gazete, 18.01.1990, 20406.
- ⁸ Second Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, Strasbourg, November 8, 2001, ETS No. 182, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008155e>; Türkiye, Sözleş me'yi 25 Nisan 2016 tarihinde 6710 sayılı Kanun ile onaylamayı uygun bulmuş ve 5 Mayıs 2016 tarihinde Sözleş me metnini Resmi Gazete'de yayınlamıştır. Sözleş me, 1 Kasım 2016 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Resmi Gazete: 05.05.2016, 29703.

Bilhassa artan terör suçlarıyla mücadele ve sınır aşan örgütlü suçlarda devletlerin karşılıklı adli yardımlaşmada bulunabilmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu konuda ilk aşama ise her devletin iyi işleyen bir 'merkezi makam (central authority)' oluşturmaya gereğidir.

Terör büyük çaplı korku vereyen, bireylerde yığınlık yaratan eylemler olup, terörizm ise siyasal amaçlar için mevcut durumu yasa dışı yollardan değiştirmek amacıyla örgütlü, sistemli, sürekli terör eylemlerini kullanmayı bir yöntem olarak benimseme durumunu ifade etmektedir. Avrupa Konseyi'nin bu alandaki Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'nde⁹ terörizm, özünde var olan haksız gerekçelerle bir toplumu, bir hükümeti ve uluslararası bir kuruluşu herhangi bir şeyi yapmaya zorlama veya bir ülkenin veya uluslararası kuruluşun anayasal ve ekonomik alanlardaki temel yapısını ciddi olarak sarsmak olarak tanımlanmıştır. Terörist grup, terör faaliyetlerini gerçekleştiren gruplara verilen isimdir. Terörist ise genellikle terör eylemlerinde bulunan grubun mensuplarını ifade eder. Sınır aşan örgütlü suç ile terörizm arasında nitelik, kullanılan metodlar ve stratejiler yönünden büyük bir benzerlik bulunmakta olup, pek çok devlet için terörizm ve sınır aşan suç ortak bir güvenlik tehdidinin yansıması olarak görülmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından 15 Kasım 2000 tarihinde kabul edilen ve 29 Eylül 2003 tarihinde yürürlüğe konulan Sınır aşan Örgütlü Suçlar Sözleşmesi'nde¹⁰ "Karşılıklı Adli Yardım" konusu ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir.

⁹ Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism, Warsaw, May 16, 2005, ETS No. 196, 19 Ocak 2006 tarihinde imzalamış, 23 Mart 2012 tarihinde onaylamış ve 1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe koymuştur. Sözleşme için bkz. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/09000016808c3f55>

¹⁰ United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto, Vienna, <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>; Türkiye, Sözleşme'yi 13 Aralık 2000 tarihinde imzalamış ve 25 Mart 2003 tarihinde onaylayarak yürürlüğe koymuştur. Resmi Gazete, 18 Mart 2003, 25052. Sözleşme'nin 3 Ek Protokol'ü bulunmaktadır. i. Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz, Hava Yoluyla Göçmen Kaçaklığına Karşı Protokol (Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime) ii. Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Ek Protokol (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime). Bu iki Protokol de Türkiye tarafından Sözleşme'nin onaylanması ile birlikte aynı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. iii. Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Ateşli Silahlar, Parçaları ve Aksamaları ile Mühimmatın Yasadışı Üretimine ve Kaçaklığına Karşı Ek Protokol (Protocol Against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition, supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime) Türkiye Üçüncü Ek Protokol'ü 28 Haziran 2002

Birleşmiş Milletler'in Sınıraşan Örgütlü Suçlar Sözleşmesi'nin Karşılıklı Adli Yardım (Mutual Legal Assistance) başlıklı 18 inci maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

"(1) Taraf Devletler; 3. maddede öngörüldüğü üzere, bu Sözleşmede yer alan suçlara ilişkin soruşturmalarda, kovuşturmalarda ve yargı işlemlerinde birbirlerine en geniş ölçüde karşılıklı adli yardımı sağlayacaklar ve talepte bulunan Taraf Devletin, 3. Maddenin 1 (a) veya (b) fıkrasında belirtilen suçlar, bu suçların mağdurları, gelirleri, tanıkları, araçları veya delillerinin, talepte bulunulan Taraf Devlette olması ve suça örgütlü bir suç grubunun karışması dahil, mahiyetleri itibariyle sınıraşan suçlar olduklarından şüphelenmek için makul nedenler görmesi halinde, birbirlerine karşılıklılık esasına göre aynı şekilde yardım edeceklerdir.

(2) Bu Sözleşmenin 10. maddesi uyarınca bir tüzel kişinin talepte bulunan Taraf Devlette sorumlu tutulabileceği suçlarla ilgili soruşturma, kovuşturma ve yargı işlemleri bakımından, talepte bulunulan Taraf Devletin ilgili yasaları, antlaşmaları, anlaşmaları ve düzenlemelerine göre, karşılıklı adli yardım mümkün olan en geniş ölçüde sağlanacaktır.

(3) Bu madde uyarınca sağlanacak karşılıklı adli yardım, aşağıdaki amaçlardan herhangi birisi için talep edilebilir:

(a) Delil toplamak veya kişilerin ifadesini almak;

(b) Adli belgelerin tebliğini sağlamak;

(c) Arama, el koyma ve dondurma işlemlerini yerine getirmek;

(d) Eşya ve yer incelemesi yapmak;

(e) Bilgileri, delil olabilecek şeyleri ve bilirkişi görüşlerini temin etmek;

(f) Resmi daire, banka, şirket veya ticaret kayıtları ve mali kayıtlar dahil, ilgili belge ve kayıtların asıllarını veya onaylı kopyalarını temin etmek;

(g) Delil temin etme amacıyla suç gelirlerinin, malvarlığının, araç-gereçlerin ve diğer şeylerin tespiti ve takibi;

(h) Kişilerin, talepte bulunan Taraf Devlette gönüllü olarak mahkeme huzuruna çıkmalarını kolaylaştırmak;

(i) Talepte bulunulan Taraf Devletin iç hukukuna aykırı olmayan diğer her türlü yardımı sağlamak.

(4) Bir Taraf Devletin yetkili makamları, iç hukuka uygun olmak kaydıyla, önceden bir talep olmaksızın, bu tür bilgilerin soruşturmaları ve yargılamayı yürütmede veya başarılı bir biçimde sonuçlandırmada diğer bir Taraf Devletin makamlarına yardımcı olacağına veya bunların o Taraf Devletçe bu Sözleşmeye istinaden bir talep yapılmasıyla

tarihinde imzalamış ve 4 Mayıs 2004 tarihinde onaylamıştır. Resmi Gazete, 26 Nisan 2004, 25444.

sonuçlanacağına inandıkları takdirde, suç teşkil eden konulara ilişkin bilgileri anılan Taraf Devletin yetkili iletebilirler.

(5) Bu maddenin 4. fıkrasına dayanılarak bilgi iletilmesi, bilgiyi temin eden yetkili makamların bulunduğu Devletteki soruşturma ve yargılamalara hanel getirmez. Bilgiyi alan yetkili makamlar anılan bilginin gizli kalması talebine veya kullanımındaki sınırlamalara geçici bir süre dahi olsa uyacaklardır. Bununla beraber, bu durum, bilgiyi alan Taraf Devleti, sanığın suçsuzluğunu gösterecek bilgileri kendi yargılama süreci sırasında açıklamaktan alıkoymayacaktır. Böyle bir durumda, bilginin açıklanmasından önce, bilgiyi alan Taraf Devlet, bilgiyi veren Taraf Devlete bildirimde bulunacak ve talebi halinde, bilgiyi veren Taraf Devletle danışmada bulunacaktır. Önceden bild;inj-Bwb-lunmanın mümkün olmadığı istisnai durumlarda, bilgiyi alan Taraf Devlet, açıklamanın yapıldığını, bilgiyi veren Taraf Devlete gecikme olmaksızın bildirecektir.

(6) Bu maddenin hükümleri, karşılıklı yardımı tamamen veya kısmen düzenleyen veya düzenleyecek olan başka herhangi bir ikili veya çok taraflı antlaşmadan kaynaklanan yükümlülükleri etkilemeyecektir.

(7) Eğer sözkonusu Taraf Devletler bir karşılıklı adli yardım antlaşmasıyla bağlı değillerse, bu maddeye dayanarak yapılan taleplerde, bu maddenin 9 ila 29 uncu fıkraları uygulanacaktır. Taraf Devletler bu tür bir antlaşmayla bağlı iseler, anılan Devletler bu maddenin 9 ila 29 uncu fıkralarını uygulamaya karar vermedikçe, o antlaşmanın ilgili hükümleri uygulanacaktır. İşbirliğini kolaylaştıracak ise, Taraf Devletlerin bu fıkraları uygulamaları kuvvetle teşvik edilir.

(8) Taraf Devletler, banka gizliliği gerekçesiyle, bu maddeye istinaden karşılıklı adli yardımda bulunmayı reddedemezler.

(9) Taraf Devletler, talep konusu eylemin her iki taraf bakımından da suç sayılmaması gerekçesiyle, bu maddeye istinaden karşılıklı adli yardımda bulunmayı reddedebilirler. Bununla beraber, talepte bulunulan Taraf Devlet, eylemin kendi iç hukukuna göre bir suç teşkil etmemesi halinde dahi, uygun gördüğünde, kendi takdir ettiği ölçüde yardım sağlayabilir.

(10) Bir Taraf Devletin ülkesinde tutuklu veya cezasını çekmekte olan bir kişi, teşhis, tanıklık veya başka suretle bu Sözleşmede belirtilen suçlara ilişkin soruşturma, kovuşturma veya yargısal işlemler için delil toplamada yardım sağlamak amaçlarıyla başka bir Taraf Devlette bulunması talep edildiğinde, aşağıdaki koşullar sağlandığı takdirde nakledilebilir:

(a) Kişi, bilerek ve özgürce rıza gösterirse;

(b) Her iki Taraf Devletin yetkili makamları, anılan Taraf Devletlerin uygun gördüğü koşullarla mutabık kalırlarsa;

(II) Bu maddenin 10. fıkrasının uygulanması bakımından:

(a) Nakledilecek kişinin bulunduğu Taraf Devlet başka türlü talep etmedikçe veya müsaade etmedikçe, kişinin nakledileceği Taraf Devlet, nakledilen kişiyi gözaltında tutmaya yetkili ve tutmakla yükümlüdür;

(b) Her iki Taraf Devletin yetkili makamlarınca önceden veya herhangi bir şekilde kararlaştırıldığı üzere, kişinin nakledildiği Taraf Devlet, kişiyi gönderen Taraf Devlete geri teslim etme yükümlülüğünü gecikmeksizin yerine getirecektir;

(c) Kişinin nakledildiği Taraf Devlet, gönderen Taraf Devletten kişinin geri teslimi için yeni bir suçluların iadesi süreci başlatmasını talep edemeyecektir.

(d) Nakledilen kişinin, nakledildiği Taraf Devlette gözaltında geçirdiği süreler, gönderen Devlette çekmesi gereken cezadan indirilecektir.

(12) Bu maddenin 10. ve 11. Fıkralarına uygun olarak, kişinin nakledildiği bir Taraf Devlet kabul etmedikçe, nakledilen kişi, vatandaşlığına bakılmaksızın, gönderen Devletin ülkesinden ayrılışından evvelki eylemleri, ihmalleri veya mahkumiyetleriyle ilgili olarak, nakledileceği Devletin ülkesinde kanuni takibe maruz bırakılmayacak, gözaltına alınamayacak veya şahsi hürriyeti bağlayıcı herhangi bir sınırlamaya tabi tutulamayacaktır.

(13) Her Taraf Devlet, karşılıklı adli yardım taleplerini yerine getirmek veya yerine getirilmesi için yetkili makamlara iletmek üzere, bu talepleri kabul etme sorumluluğuna yetkisine sahip merkezi bir makam belirleyecektir. Bir Taraf Devletin karşılıklı adli yardımlaşmaya ilişkin ayrı bir sisteminin olduğu özel bir bölge veya toprağı olması halinde, o bölge veya toprak için aynı işleve sahip ayrı bir merkezi makam belirleyebilir. Merkezi makamlar, alınan taleplerin süratli ve uygun bir biçimde yerine getirilmesini veya iletilmesini sağlayacaklardır. Merkezi makam, talebi yerine getirilmek üzere, yetkili bir makama ilemesi halinde, talebin, yetkili makam tarafından, hızlı ve uygun bir biçimde yerine getirilmesini teşvik edecektir. Bu amaçla belirlenen merkezi makam, her Taraf Devletin bu Sözleşmeye ilişkin onaylama, kabul veya uygun bulma veya katılım belgelerini tevdi sırasında, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirecektir. Karşılıklı adli yardım talepleri ve buna ilişkin herhangi bir yazışma Taraf Devletlerce belirlenmiş merkezi makamlara iletilecektir. Bu gereklilik, bir Taraf Devletin, bu taleplerin ve yazışmaların kendisine diplomatik kanallarla ve acil durumlarda, Taraf Devletlerin kararlaştırdıkları hallerde, mümkünse Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (Interpol) kanalıyla ulaştırılmasını isteme hakkına halel getirmeyecektir.

(14) Talepler yazılı veya, mümkünse yazılı kayıt sağlayan herhangi bir yolla, talepte bulunulan Devletin kabul edebileceği bir dilde ve o Devletin, bildirim sahii olup olmadığını tespit edebileceği koşullar altında yapılacaktır. Taraf Devletlerin her biri için kabul edilebilir olan dil veya diller, bu Sözleşmeye ilişkin onaylama, kabul veya uygun bulma veya katılım belgelerinin tevdi sırasında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirecektir. Acil durumlarda ve Taraf Devletlerce kararlaştırıldığı takdirde, talepler sözlü olarak yapılabilir, ancak derhal yazılı olarak teyid edilecektir.

(15) Karşılıklı adli yardım için olan bir talep şunları içerir:

(a) Talebi yapan makamın adı;

(b) Talebin ilgili olduğu soruşturma, kovuşturma veya yargı işlemlerinin konusu ve mahiyeti ve soruşturmayı, kovuşturmayı ve yargı işlemlerini yürüten makamın adı ve görevleri;

(c) Adli belgelerin tebliği amacıyla yapılanların dışındaki taleplerde, ilgili olayların bir özeti; (d) İstenen yardımın tanımı ve talepte bulunan Taraf Devletin uyulmasını istediği özel bir usulün açıklaması;

(e) Mümkün olduğu takdirde, ilgili herhangi bir kişinin kimliği, yeri ve uyruğu; ve

(f) Delilin, bilginin veya işlemin hangi amaçla istendiği.

(16) Talepte bulunulan Taraf Devlet, talebin kendi iç hukukuna uygun olarak yerine getirilmesi için, gerekli gördüğünde, veya talebin ifasına kolaylık sağlayabileceği durumlarda, ek bilgi talep edebilir. (17) Bir talep, talepte bulunulan Taraf Devletin iç hukukuna göre ve bu hukuka aykırılık teşkil etmediği ölçüde ve mümkün olduğunca talepte belirtilen usullere uygun olarak yerine getirilecektir.

(18) Mümkün olduğu ve iç hukukun temel ilkeleriyle uyumlu olduğu her durumda, bir kişi bir Taraf Devletin ülkesinde bulunduğu ve bu kişinin diğer Taraf Devletin adli makamları tarafından tanık veya uzman olarak dinlenmesi gerektiğinde, eğer sözkonusu kişinin talepte bulunan Taraf Devletin ülkesinde şahsen hazır bulunması mümkün veya arzulanan bir durum değilse, talepte bulunulan Taraf Devlet, diğerinin talebi üzerine, dinlemenin video konferansıyla yapılmasına izin verebilir. Taraf Devletler, dinlemenin talepte bulunan Taraf Devletin yargısal makamları tarafından yürütülmesine ve talepte bulunulan Taraf Devletin yargısal makamlarının katılmasına karar verebilirler. Talepte bulunan Taraf Devlet, talebe konu soruşturma, kovuşturma veya yargısal işlemler için talepte bulunulan Taraf Devlet tarafından verilen bilgiyi veya delili, talepte bulunulan Taraf Devletin önceden rızası olmaksızın, talepte belirtilen amaçlar dışında aktarmayacak veya kullanmayacaktır. Bu fıkradaki hiçbir hüküm, talepte bulunan Taraf Devleti sanığın lehine olan bilgi veya delili kendi yargı işlemleri sırasında açıklamaktan alıkoymayacaktır. Bu son durumda, talepte bulunan Taraf Devlet, açıklamadan önce, talepte bulunulan Taraf Devleti haberdar edecek ve talep halinde danışmada bulunacaktır. Önceden haber verme olanağı bulunmayan istisnai durumlarda, talepte bulunan Taraf Devlet, talepte bulunulan Taraf Devleti gecikmeksizin açıklama hakkında bilgilendirecektir.

(19) Talepte bulunan Taraf Devlet, talepte bulunulan Taraf Devletten, talebin yerine getirilmesi bakımından zorunlu olmadığı ölçüde, yapılan talebin ve içeriğinin gizli tutulmasını isteyebilir. Eğer talepte bulunulan Taraf Devlet gizlilik gerekliliğine uyamaz ise, talepte bulunan Taraf Devleti derhal bilgilendirecektir.

(20) Karşılıklı adli yardım aşağıdaki durumlarda reddedilebilir:

(a) Talep, bu maddenin hükümlerine uygun bir biçimde yapılmaz ise;

(b) Talepte bulunulan Taraf Devlet, talebin yerine getirilmesinin, egemenliğine, güvenliğine, kamu düzenine veya diğer temel çıkarlarına zarar verebileceği kanaatinde ise;

(c) Talepte bulunulan Taraf Devletin makamları, kendi yetkileri çerçevesinde soruşturma, kovuşturma veya yargı işlemleri veya davaya konu olması halinde, benzer herhangi bir suçla ilişkin olarak talep edilen işlemin yerine getirilmesinden kendi Devletlerinin iç hukukuna göre men edilmiş ise;

(d) Talebin kabul edilmesi, talepte bulunan Taraf Devletin karşılıklı adli yardıma ilişkin yasal sistemine aykırı ise.

(22) Taraf Devletler, karşılıklı adli yardım için yapılmış bir talebi sadece suçun mali konulan da içerdiği gerekçesiyle reddedemezler.

(23) Karşılıklı adli yardıma ilişkin herhangi bir red için gerekçe gösterilecektir.

(24) Talepte bulunulan Taraf Devlet karşılıklı adli yardım talebini mümkün olan en kısa sürede yerine getirecek ve gerekçeleri tercihen talepte yer alacak şekilde talepte bulunan Taraf Devletçe belirtilen herhangi bir süreyi, mümkünse tam olarak göz önünde bulunduracaktır. Talepte bulunulan Taraf Devlet, talepte bulunan Taraf Devletin talebin yerine getirilmesindeki safhaları ve sonucu ile ilgili makul sorularına yanıt verecektir. Talepte bulunan Taraf Devlet, istenen yardıma gerek kalmadığı takdirde, talepte bulunulan Taraf Devlete durumu derhal bildirecektir.

(25) Karşılıklı adli yardım, devam eden bir soruşturmayı, kovuşturmayı veya yargı işlemini olumsuz etkileyebileceği gerekçesiyle, talepte bulunulan Taraf Devletçe ertelenebilir.

(26) Bu maddenin 21. fıkrasına istinaden bir talebi reddetmeden veya bu maddenin 25. fıkrasına istinaden talebin yerine getirilmesini ertelemeyen önce, talepte bulunulan Taraf Devlet, yardımı, gerekli gördüğü bazı kayıt ve koşullarla yerine getirip getirmemeyi değerlendirmek üzere talepte bulunan Taraf Devlete danışacaktır. Eğer talepte bulunan Taraf Devlet, bu şekildeki bir koşullu yardımı kabul ederse, bu koşullara uyacaktır. 27. Bu maddenin 12. fıkrasının uygulanmasına hâlel getirmeksizin, talepte bulunan Taraf Devletin isteği üzerine bir yargı sürecinde tanıklık etmeye veya talepte bulunan Taraf Devletin ülkesindeki bir soruşturmada, kovuşturmada veya adli takibatta yardıma rıza gösteren bir tanık, uzman veya başka bir kişi, talepte bulunulan Taraf Devletin ülkesi ayrılışından evvelki eylemleri, ihmalleri veya mahkumiyetleriyle ilgili olarak, talepte Taraf Devletin ülkesinde kanuni takibe maruz bırakılamayacak, gözaltına alınamayacak veya şahsi hürriyeti bağlayıcı herhangi bir sınırlamaya tabi tutulamayacaktır. Bu tür bir güvence, bu tanık, uzman veya başka kişinin hazır bulunmasının

adli makamlarca artık gerekli görülmediğinin resmen bildirildiği tarihten itibaren kesintisiz 15 gün veya Taraf Devletlerce kararlaştırılmış herhangi bir zaman dilimi zarfında ayrılma imkanına sahip olup da talepte bulunan Taraf Devletin ülkesinde kendi isteğiyle kaldığı veya bu ülkeyi terkettikten sonra kendi isteğiyle geri döndüğü takdirde sona erecektir.

(28) Bir talep yerine getirilirken ortaya çıkan olağan masraflar, ilgili Taraf Devletlerce aksi kararlaştırılmadıkça, talepte bulunulan Taraf Devletçe karşılanacaktır. Eğer talebi yerine getirmek için önemli veya olağandışı masraflar gerekiyor veya gerekecekse, talebin hangi kayıt ve koşullarla yerine getirileceğini ve masrafların nasıl karşılanacağını belirlemek üzere, Taraf Devletler birbirleriyle danışmada bulunacaklardır.

(29) Talepte bulunulan Taraf Devlet: (a) Talepte bulunan Taraf Devlete kendi iç hukukuna göre kamuya açık olan kendi elindeki resmi kayıt, belge veya bilgilerin örneklerini verecektir; (b) Kendi takdiriyle, tamamen, kısmen veya uygun gördüğü koşullara tabi olarak kendi iç hukukuna göre kamuya açık olmayan resmi kayıt, belge veya bilgilerin örneklerini talepte bulunan Taraf Devlete verebilir.

(30) Gerekli hallerde Taraf Devletler, bu madde hükümlerinin amaçlarına hizmet edecek, bunların uygulanmasını sağlayacak veya bu hükümleri güçlendirecek ikili veya çok taraflı anlaşma veya düzenlemeler yapma olanaklarını değerlendireceklerdir.

Sözleşme'nin "Eğitim ve Teknik Yardım (Training and Technical Assistance) başlıklı 29 uncu maddesinin üçüncü fıkrası ise şu şekilde düzenlenmiştir:

"Taraf Devletler, iadeyi ve karşılıklı adli yardımı kolaylaştıracak eğitim ve teknik yardımları teşvik edeceklerdir. Bu tür eğitimler ve teknik yardımlar dil eğitimini, *merkezi makamlarda* veya konuyla ilgili diğer kuruluşlardaki personelin başka ülkede veya kurumda görevlendirilmesini veya değişimlerini kapsayabilir."

Son olarak Ülkemizde adli yardımlaşma alanında temel kanun olan 6706 sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun¹¹ 2 nci maddesinde Ülkemiz açısından "Merkezi Makam" Adalet Bakanlığı olarak belirlenmiş ve Kanun'un 3 üncü maddesinde Merkezi Makamın görev ve yetkileri şu şekilde düzenlenmiştir:

a) Taraf olunan milletlerarası anlaşmalar veya mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde, yabancı devletlerin adli iş birliği taleplerinin kabulü ile Türk adli mercilerinin yapacağı iş birliği taleplerinin uygunluğu konusunda karar vermek.

b) Uygulanacak adli iş birliğinin türü ve izlenecek yöntem konusunda karar vermek.

¹¹ Kanun No: 6706, Kabul Tarihi: 23.04.2016, Resmi Gazete: 05.05.2016, 29703.

c) Adli iş birliği kapsamında devletlerce talep edilen bilgi ve belgelerin kullanılmasına muvafakat vermek, bunların kullanılmasını sınırlandırmak, teminat veya şarta bağlamak.

Adalet Bakanlığı, bünyesinde, 'Merkezi Makam' görevi 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin¹² 45 inci maddesi ile düzenlenen görevler çerçevesinde, Adalet Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir.

Aşağıda bu esaslar çerçevesinde değerlendirilmesi faydalı olacak, Uluslararası Adalet ve Hukukun Üstünlüğü Enstitüsü (IIJ) tarafından hazırlanan Merkezi Makamlar için İyi Uygulamalar Rehberi'nin Türkçe tercümesi aynen yer almaktadır.

¹² Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 1, Resmi Gazete, 10 Temmuz 2018, 30474.

ULUSLARARASI ADALET VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ ENSTİTÜSÜ (IJ) MERKEZİ MAKAMLAR İÇİN İYİ UYGULAMALAR REHBERİ

Merkezi Makamların Önemli Çalışmalarına Rehberlik Etmek ve Terörizm ve Sınır Aşan Suçlarla Mücadelede Kritik Öneme Sahip Uluslararası İşbirliğini Kolaylaştırmaktan Sorumlu Kalıcı Yasal Kurumları Desteklemek İçin Gereken Kurumsal, Yasal ve Pratik Değerlendirmeler İçin Uluslararası Kabul Görmüş İyi Uygulamalar Seti

MERKEZİ MAKAMLAR İÇİN İYİ UYGULAMALARI

Giriş

Sınıraşan cezaî konularda modern uluslararası işbirliği sistemi iki temel müessese tarafından desteklenmektedir: Suçluların iadesi ve Karşılıklı Adli Yardımlaşma. Bu iki müessese, sınıraşan cezaî konularda işbirliğinin talep edilmesi ve karşılanmasında ve terörizm ile birlikte diğer sınıraşan suçları hukukun üstünlüğü temelinde ele alınmasında ana araçlardır. Modern uluslararası yasal çerçevede, bu faaliyetler, karşılıklı adli yardımlaşma ve iade taleplerinin yapılması, alınması ve yerine getirilmesinden veya bu tür taleplerin yerine getirilmesi için ulusal yetkili otoritelere iletilmesinden sorumlu olan ulusal organlar niteliği taşıyan Merkezi Makamlar tarafından üstlenilmekte ve kolaylaştırılmaktadır. Merkezi makamlar, sınıraşan suç ve terörizmin istikrarsızlaştırıcı gücünü ele alan uluslararası kolluk güçleri ve yargısal otoriteler arasında etkin işbirliğinin hayata geçirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

IJ'nin Merkezi Makamlar için öngördüğü İyi Uygulamaları,¹³ bu kurumların önemli çalışmalarına rehberlik etmek ve uzun ömürlü yasal

¹³ IJ Merkezi Makamlar için İyi Uygulamalar Rehberi, IJ Global Merkezi Otoriteler Girişimi (Global Central Authorities Initiative-GCAI) tarafından ABD Dışişleri Bakanlığı'nın finansmanı ile ABD Adalet Bakanlığı, Uluslararası İlişkiler Ofisi'nin de görüşleri ile hazırlanmıştır. IJ, bu girişim kapsamında yapılan dört bölgesel Çalıştay'da, iş bu Rehber'in şekillendirilmesi ve iyileştirilmesinde katkı sağlayan uygulayıcılara teşekkür eder: Sahel-Mağrip Bölgesel Çalıştay (3-4 Mart 2016), Güneydoğu Asya Bölgesel Çalıştay (8-9 Mayıs 2017), Afrika Boynuzu Bölgesel Çalıştay (5-7 Aralık 2017), ve Güney Asya Bölgesel Çalıştay (24-26 Temmuz 2018).

kurumlar oluşturmak ve desteklemek için gereken kurumsal, yasal ve uygulamaya dönük hususları ortaya koymak için tasarlanmıştır. Terörle mücadele konularında uluslararası işbirliğini teşvik etmek için uygulama ve prosedürler gerektiren IJ Merkezi Makamlar için İyi Uygulamalar Rehberi, ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının¹⁴ uygulanmasını destekler ve *GCTF'in Ceza Adaleti Alanında Etkili Terörle Mücadele Pratiği için İyi Uygulamalar Hakkındaki Rabat Mutabakatı'nda*¹⁵ (2012) ele alınan Dokuz İyi Uygulama ilkesini açıklayıcı nitelik taşır.

IJ'nin Merkezi Makamlar için öngördüğü İyi Uygulamalar Rehberi aynı zamanda karşılıklı adli yardım taleplerinin hazırlanmasına yönelik şablonlar, merkezi ve yetkili makamlarla temas noktalarının paylaşılması ve yabancı yargı alanlarından elektronik kanıtların elde edilmesi de dahil olmak üzere Merkezi Makamların karşılaştığı özel zorluklara ilişkin *Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi*¹⁶ tarafından

¹⁴ İlgili Güvenlik Konseyi Kararları, bunlarla sınırlı olmamak üzere, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Terörist Eylemlerin Sebep Olduğu Uluslararası Barış ve Güvenlik Tehditlerine İlişkin 2178 sayılı Kararı (UNSCR 2178)(S/RES/2178, 24 Eylül 2014), 2178 sayılı Karar, Devletleri pozisyonları ile ilgili işlemler için gerekli olan delillerin elde edilmesine yardım etmeleri de dahil olmak üzere, başta yabancı terörist savaşçılar (YTS/FTF) ile bağlantılı eylemler olmak üzere, cezai soruşturmalar veya terör eylemlerinin finansmanı veya desteklenmesi ile ilgili işlemlerle ilgili olarak birbirlerine en yüksek düzeyde yardım tedbirlerini almaya davet etmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Terörist Eylemlerin Sebep Olduğu Uluslararası Barış ve Güvenlik Tedbirlerine İlişkin 2322 sayılı Kararı (UNSCR 2322)(S/RES/2322, 12 Aralık 2016). 2322 sayılı Karar, terör davalarında karşılıklı adli yardımlaşma ve suçluların iadesi de dahil olmak üzere, uluslararası adli işbirliğinin güçlendirilmesini amaçlar ve Devletleri başta terörizm bağlantılı suçlarda, karşılıklı adli yardımlaşma ve suçluların iadesi için bir Merkezi Makam yahut diğer ilgili ceza adalet otoritesi belirlemeye ve belirlenen bu makamların yeterli kaynak, eğitim ve yasal yetkiye sahip olmasını temin etmeye davet eder. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Terörist Eylemlerin Sebep Olduğu Uluslararası Barış ve Güvenlik Tedbirlerine İlişkin 2396 sayılı Kararı (UNSCR 2396)(S/RES/2396, 21 Aralık 2017). 2396 sayılı Karar, BM Güvenlik Konseyi'nin 2178 sayılı kararında belirtilen tedbirleri tespit ile Yabancı Terörist Savaşçıların (YTS/FTF) geri dönüşüne odaklanarak YTS'lerin ortaya çıkardığı tehditlerle mücadeleye dayanmaktadır, ve Devletlerin terörle ilgili ceza soruşturmaları ve işlemlerinde uluslararası adli işbirliği konusundaki mevcut yükümlülüklerine uyma gerekliliğini vurgulamaktadır.

¹⁵ Terörizmle Mücadele Küresel Forumu (GCTF), Ceza Adaleti Alanında Etkili Terörle Mücadele Pratiği için İyi Uygulamalar Hakkındaki Rabat Mutabakatı (2012), teröre etkin ve hukukun üstünlüğü temelli ceza adaleti sektörünün verdiği bir yanıt olarak tavsiye edilen iyi uygulamaların sınırlı sayıda olmayan bir listesini sunar.

¹⁶ Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC), Karşılıklı Adli Yardımlaşma Talep Yazım Aracı (2018, Sürüm 2.1.1); UNODC Yetkili Ulusal Otoriteler Çevrimiçi Dosyaları; UNODC Sınır Ötesi Elektronik Deliller Talebi Pratik Rehberi (2018 yılı içinde basımı beklenmektedir. **Çeviren Notu:** Rehber hazırlanarak 1 Şubat 2019 tarihinden itibaren ulaşılabilir kılınmıştır. Rehber'e BM Üye Devletleri ceza adaleti otoritelerinin ulaşabileceği SHERLOC Portalinden ulaşabilmektedir. Bkz. UNODC, <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2019/January/unodc-and-partners-release-practical-guide-for-requesting-electronic-evidence-across-boarders.html>); UNODC Karşılıklı Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi ile ilgili El Kitabı (2012); UNODC Suç Gelirlerine El Konulması Amaçlı Uluslararası İşbirliği El Kitabı (2012).

geliştirilen bir dizi aracı tamamlar ve bunlara bir temel sağlar. Bu iyi uygulamalar ve araçlar, birlikte, Merkezi Makamlar için kapsamlı bir çözüm aracı işlevi görür.

10 önemli iyi uygulama aşağıdaki gibidir:

1. Her ülke, karşılıklı adli yardımlaşma ve suçluların iadesi konusunda cezai konularda uluslararası işbirliğini kolaylaştırmak için tek bir Merkezi Makam oluşturmalı ve tayin etmelidir.

2. Merkezi Makam, işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için yeterli kaynaklara sahip olmalı ve bu Makam'da konusunda uzman, iyi eğitim almış hukuk uzmanları uygun şekilde görevlendirilmelidir.

3. Bir Merkezi Makam, diğer Merkezi Makamlarla doğrudan iletişim kurabilme imkanına sahip olmalıdır.

4. Bir Merkezi Makam, doğrudan diğer Merkezi Makamlara/Makamlardan karşılıklı adli yardım taleplerini iletebilmeli ve alabilmelidir.

5. Merkezi Makam, soruşturma ve kovuşturmaların bütünlüğünü korumak için karşılıklı adli yardımlaşma ve suçluların iadesi taleplerinin gizliliğini muhafaza edebilmelidir.

6. Merkezi Makam, almış olduğu veya göndermiş olduğu karşılıklı adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesini koordine etme ve bunlarla ilgili işlem yapma konusunda yetkilendirilmiş olmalıdır.

7. Merkezi Makam, ulusal yasa uygulayıcılarından (kolluk) ve yargı makamlarından gelen karşılıklı adli yardım taleplerinin yeterli ve geçerli yasa, antlaşma ve sözleşme şartlarına uygun olduğunu, bu tür taleplerin iletilmesinden önce sağlayabilmesi gerekir.

8. Merkezi Makam, suçluların iadesine ilişkin taleplerin yargısal yönlerini kolaylaştırabilmeli ve bu tür taleplerin durumunu takip edebilmelidir.

9. Merkezi Makam, ulusal yasa uygulayıcılarından (kolluk) ve yargı makamlarından gelen suçlu iadesi taleplerinin yeterli ve geçerli yasa, antlaşma ve sözleşme şartlarına uygun olduğunu, bu tür taleplerin iletilmesinden önce sağlayabilmesi gerekir.

10. Merkezi Makam, devlet yasalarını uygulayıcı kurumlar tarafından yapılan veya bu kurumlar arasında olan diğer gayri resmi işbirliğini kısıtlamamalıdır.

İyi uygulamaların her birinin altında yer alan açıklayıcı notlar, değerlendirme ve uygulama için ek rehberlik sağlar.

Devletler, IJ'nin bağlayıcı nitelikte olmayan burada belirtilen Merkezi Makamlar için öngördüğü iyi uygulamalarını, bu uygulamanın geçerli uluslararası yasa, ulusal yasa ve düzenlemelere uyumlu olduğunu ve Devletler arasındaki farklı geçmiş, yasal sistem ve kaynakları da

dikkate almak suretiyle, uluslararası adli işbirliği için ulusal yapılarını oluştururken veya gözden geçirirken kullanmaları teşvik edilir.

IIJ'NİN MERKEZİ MAKAMLAR İÇİN ÖNGÖRDÜĞÜ İYİ UYGULAMALARI

1. Her ülke, karşılıklı adli yardımlaşma ve suçluların iadesi konusunda cezai konularda uluslararası işbirliğini kolaylaştırmak için tek bir Merkezi Makam oluşturmalı ve tayin etmelidir.

Karşılıklı adli yardım ve iadeden sorumlu olan ulusal kuruluşlar olan Merkezi Makamlar, modern uluslararası yasal çerçevede uluslararası işbirliği için lokomotif vazifesi görürler ve uluslararası koluk kuvvetleri arasında işbirliğini gerçekleştirmek için vazgeçilmezdirler.

Ülkeler, yasal uzmanlık, deneyim ve kaynakları yoğunlaştırmak, bürokrasi ve yetki çakışmasını azaltmak ve gelen/giden adli yardım taleplerinin görünürlüğünü ve hesap verilebilirliği temin edebilmek için tek bir Merkezi Makam kurmaya ve tayin etmeye teşvik edilirler. Merkezi makamlar, kendi hükümetleri içinde münferit bir pozisyonda bulunmamalı, aksine doğrudan ilgili diğer kurumlarla çalışma ve koordine etme yetkisi ile donatılmalıdır. Bir Merkezi Makamın karşılıklı adli yardımlaşma ve suçluların iadesine ilişkin ulusal mevzuatın geliştirilmesine katkıda bulunabilmesi, iyi uygulama örneği oluşturur.

Ülkelerin bölgesel cezai bilgi paylaşım platformlarına katılmayı seçtikleri durumlarda, ülkeler Merkezi makamlarını, bu platformların iletişim noktası olarak belirlemeleri konusunda teşvik edilirler. Ülkeler, Merkezi makamlarını ulusal yasa, ikili sözleşmeler ve çok taraflı sözleşmelerde tayin etmelidir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2322 sayılı Kararı,¹⁷ ve Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi¹⁸ ve Birleşmiş Milletler Sınırşan Örgütlü Suçlara Sözleşmesi¹⁹ gibi çok taraflı sözleşmeler, her üye devleti, açık bir şekilde

¹⁷ Bkz. yukarıda dipnot 15.

¹⁸ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi (UNCAC) (A/58/422, 31 Ekim 2003), Yürürlük Tarihi: 14 Aralık 2005, Sözleşme dürüstlük ve hesap verebilirliğin teşvik edilmesini ve Taraf Devletler arasında uluslararası işbirliği ve teknik yardımın desteklenmesini kapsar. (*Çeviren Notu*: Sözleşme'nin, 18 Mayıs 2006 tarihinde 5506 sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunmuştur. Sözleşme'nin Türkçe metni için bkz. TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5506.html>; Ayrıca bkz. Resmi Gazete, 2 Ekim 2006, 26307.)

¹⁹ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (UNTOC) (A/RES/55/25, 15 Kasım 2000), Yürürlük Tarihi: 29 Eylül 2003, *Çeviren Notu*: Türkiye Sözleşme'yi 30 Ocak 2003 tarihinde 4800 sayılı Kanun ile kabul etmiştir. Sözleşme, suçluların iadesi, karşılıklı adli yardımlaşma ve kolluk güçleri arasında işbirliği çerçevesinde; ulusal makamların gerekli kapasitelerinin inşası veya bu kapasitelerin geliştirilmesi için eğitim ve teknik yardımın teşvik edilmesi dahil

adli yardım ve iadeyi kolaylaştırmak için kendi hükümetleri içinde bir Merkezi Makam tayin etmeye davet etmektedir.

2. Merkezi Makam, işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için yeterli kaynaklara sahip olmalı ve Merkezi Makam'da konusunda uzman, iyi eğitim almış hukuk uzmanları uygun şekilde görevlendirilmelidir.

Bir ofis kurularak, bu ofisin Merkezi Makam olarak isimlendirilmesi yeterli olmayacaktır, bu Makam'ın etkili bir şekilde çalışabilmesinin temini gereklidir. Uygun kaynaklar, özel görevlendirilmiş uzmanlar ve idari personel ile yerleşik uygulama ve prosedürler, ve etkin olay takibi ve yönetimi olmaksızın, Merkezi Makam'ın çalışması, karşılıklı adli yardımlaşma ve iadenin kolaylaştırılmasında yer alan yüksek hacimli ve karmaşık yasal konular nedeniyle etkisiz kalacaktır. Personel ihtiyacı değişkenlik gösterse de, etkililiği, mesleki gelişimi, kurumsal uzmanlığı ve sürekliliği sağlamak için deneyimli ve iyi eğitilmiş uygulayıcılar Merkezi Makam'a önemli bir süre için atanmalıdır. Merkezi Makam, kendi personeli, savcıları ya da soruşturmacıları için, yürürlükteki karşılıklı adli yardım ve iade prosedürleri hakkında genel ve açık şekilde erişilebilir kılavuzlar sağlamaları için daha fazla teşvik edilmelidir.

3. Bir Merkezi Makam, diğer Merkezi Makamlarla doğrudan iletişim kurabilme imkanına sahip olmalıdır.

Çabuk bir şekilde yardım aramak, bu yardımı temin etmek ve güven oluşturmak için Merkezi Makamlar arasında doğrudan iletişim asıl olmalıdır. Karşılıklı adli yardımlaşma ve iadeye ilişkin pek çok karmaşık yasal sorun, uluslararası adli yardımlaşma makamlarının, yasal gereksinimleri açıklamak ve işbirliğinin önündeki yasal engelleri aşmak için doğrudan tartışmalar yapmasını gerekli kılmaktadır. Karmaşık olaylarda veya iki Merkezi Makam arasındaki ilişkinin yeni başladığı yada ilerleme döneminde olduğu durumlarda, Talepte bulunan Merkezi Makam (requesting Central Authority), adli yardım talebinin, yerine getirecek Merkezi Makam (receiving Central Authority) tarafından süratli bir şekilde incelemeye başlanmasını sağlamak için, yerine getirecek merkezi makama bir taslak talep göndermeyi düşünmelidir. Bundan başka, merkezi makamlar arasında doğrudan iletişim, uluslararası merkezi makamların devam eden adli yardım taleplerinin durumunu tartışmasına izin verir ve bu taleplerin yerine getirilmesinde ortaya çıkabilecek zorlukların aşılmasına katkıda bulunur. Bu tür

olmak üzere, sınır aşan örgütlü suçlarla, suçların ulusal yasalarda suç olarak kabul edilmesi yoluyla mücadele edilmesi için uluslararası işbirliğinin artırılmasına çağrıda bulunmaktadır. Sözleşme'nin Türkçe metni için bkz. TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4800.html>

doğrudan iletişim, diplomatik kanallar veya posta haberleşmesi gibi geleneksel yöntemlerden ziyade, genellikle elektronik posta, faks ve telefon yoluyla daha etkin bir şekilde yapılabilir ve hızlandırılabilir. Yerine getirilmemiş karşılıklı adli yardımlaşma taleplerinin durumuna ilişkin düzenli, doğrudan ve gayri resmi ikili görüşmeler, münasebetlerin ve güvenin tesisi için yararlı bir yaklaşım sağlayabilir ve taleplerin önceliklendirilmesinde yardımcı olabilir. İrtibat hakimi veya yasal ataşe görevlendirilmesinin mümkün olduğu yerlerde, bu tür görevlendirmeler münasebetlerin kurulması için yararlı bir araç olabilir.

4. Bir Merkezi Makam, doğrudan diğer Merkezi Makamlara/Makamlardan karşılıklı adli yardım taleplerini iletebilmeli ve alabilmelidir.

Terörizm veya siber suç içerenler gibi, modern ceza davalarında, tahkikatlar ve soruşturmalar, ulusal otoriteler arasında hızlı eylem ve işbirliğini gerekli kılmaktadır. Adli yardım taleplerinin elektronik transferi dikkate alınmalıdır. Bu bilhassa elektronik delillerin zamanında emniyet altına alınmazsa korunamayacağı siber suçlar ve/veya elektronik delillerin arandığı davalar için bu şekilde olmalıdır. Esnek ve işlevsel bir yaklaşım teşvik edilmelidir. Diplomatik kanalların kullanılması etkili soruşturmanın yapılmasına ve mahkemede kullanılmak üzere delil toplanmasına mani olabilir veya bunları geciktirebilir, bu yüzden diplomatik kanalların kullanılması tavsiye edilmemelidir.

5. Merkezi Makam, soruşturma ve kovuşturmanın bütünlüğünü korumak için karşılıklı adli yardımlaşma ve suçluların iadesi taleplerinin gizliliğini muhafaza edebilmelidir.

Etkili yardım sağlamak ve güveni korumak için, Merkezi Makamların, kendilerine gelmiş olan karşılıklı adli yardımlaşma taleplerinin ve suçluların iadesi taleplerinin, yabancı soruşturma ve kovuşturmanın bütünlüğünü korumak için mümkün olan dereceye kadar (ulusal yasalarına göre) gizli tutulmasını temin etmek önemlidir. Bir adli yardımlaşma talebinin erkenden ifşası, soruşturma hedeflerine yönelik yanlışlıkla bildirimde bulunmak nedeniyle delilleri gizleyerek ya da yok ederek soruşturma çabalarını engellemek için adımlar atılmasına, suç gelirlerinde harekete neden olunması ya da yargı alanından kaçmaya sebep olunması dahil olmak üzere, hasas bir soruşturmada karışıklığa neden olabilecektir. Bu nedenle, bir Merkezi Makam devam etmekte olan bir adli yardım talebini uygunsuz bir şekilde ifşa edenleri cezalandıran yasaların çıkarılması ve uygulanmasının araştırılması dahil olmak üzere, her talebi gizli bir mesele olarak ele almak için adımlar atmalıdır. Talebi yerine getirecek Merkezi Makam, kendi iç hukuku uyarınca, talebin tarafını bilgilendirmesi gerekli olduğu takdirde, devam eden cezai soruşturmaya halel gelmemesi için derhal ve önceden talepte bulunan Merkezi Makam'a bildirim yapmalıdır. Mümkün olduğu ölçüde, talepte bulunan Merkezi Makam, yasal gereksinimleri kontrol

etmek ve karşılıklı adli yardımlaşma taleplerini buna göre uyarlamak için talebi yerine getiren Merkezi Makam ile görüşmeler yapmalıdır. Merkezi Makamlar, pek çok yargı alanında, bir Merkezi Makam'ın ifşa edilmemeye ilişkin bir sebep göstermek durumunda kalacağını akılda tutmalıdır çünkü iletişim servis sağlayıcılarının (Communications Service Providers-CSPs) koruma talepleri için gizlilik garantisi bulunmamaktadır ve birçok iletişim servis sağlayıcı (CSPs) kendi verilerine erişim talebi yapıldığında, ilgili müşteriye bilgilendirmektedir.

6. Merkezi Makam, almış olduğu veya göndermiş olduğu karşılıklı adli yardımlaşma taleplerinin yerine getirilmesini koordine etme ve bunlarla ilgili işlem yapma konusunda yetkilendirilmiş olmalıdır.

Etkili bir Merkezi makam olmanın ana bileşeni adli yardım taleplerinin yerine getirilmesini sağlamak için yetki ile hareket etme kaabiliyetidir. Eğer bir Merkezi makam, yabancı taraflar tarafından gönderilen adli yardım talepleri üzerine hareket etme yetkisine sahip değilse, etkili işbirliği konusundaki çabalar amacına ulaşamayacaktır. Bu nedenle, Merkezi Makamlar, kendi yetkileri dahilinde talepleri doğrudan yerine getirmelerine izin verecek şekilde, ulusal hükümetleri tarafından yasaların sonuna kadar yetkilendirilmelidir. Şayet bu Makamlar talepleri yerine getirmek için yasal yetkiye sahip değilse, Merkezi Makamlar bu talepleri yerine getirmek için hükümetleri dahilinde yetkili kuruluşları koordine etmeli ve gerektiğinde yönlendirmelidir. Bir Merkezi Makam, ayrıca karşılıklı adli yardımlaşma talebini uygulamaktan sorumlu olan ulusal otoritelerin verdiği kararlara itiraz etmek için açık yollara da sahip olmalıdır.

7. Merkezi Makam, ulusal yasa uygulayıcılarından (kolluk) ve yargı makamlarından gelen karşılıklı adli yardım taleplerinin yeterli ve yürürlükte olan yasa, antlaşma ve sözleşme şartlarına uygun olduğunu, bu tür taleplerin iletilmesinden önce temin edebilmelidir.

Karşılıklı adli yardımlaşma yasal olarak yoğun bir çalışmadır ve ulusal ve uluslararası hukukta yer alan şartlar da dahil olmak üzere, adli yardım taleplerinin ilgili antlaşmalar ve çeşitli yasal gereksinimlere uyumlu olmasını gerektirir. Adli yardım talebini gönderen Merkezi Makam için iyi uygulama, talebi göndermeden önce, talebi yerine getirecek Merkezi Makam ile tebliğ ile ilgili yasaları hakkında görüş alışverişinde bulunmaktır. Merkezi Makamlar, yabancı muadile gönderilen her bir adli yardım talebinin hem ulusal yasalara hem de taleple ilgili uluslararası anlaşma veya sözleşmelere uygun olmasını temin edecek yasal uzmanlara sahip olmalıdır. Merkezi Makam tarafından karşılıklı adli yardımlaşma için standart şablonların ve kontrol listelerinin (checklists) geliştirilmesi, yerel savcılar veya diğer adli görevliler tarafından hazırlanan taleplerin eksiksiz olmasını

sağlamaya yardımcı olabilir. Mevcut talepler için basit vaka izleme sistemleri oluşturmak ve gelen/giden taleplerin önceliklendirilmesi etkili bir Merkezi Makam için yararlı bir araç olabilir. Adli yardım talepleri, aranan delillerin ceza soruşturmasıyla nasıl ilişkili ve ilgili olduğunu açıkça belirtmeli ve bu delillerin mahkemelerde kullanılmasını sağlamaya yardımcı olmak üzere ne tür bir yardım talep edildiğini açık bir şekilde ifade etmelidir. Adli yardım taleplerinin gönderilmeden önce bir uzman tarafından incelenmesi, cezai konularda uluslararası işbirliğinin kalitesini ve hızını büyük ölçüde iyileştirmektedir.

8. Merkezi Makam, suçluların iadesine ilişkin taleplerin yargısal yönlerini kolaylaştırabilmeli ve bu tür taleplerin durumunu takip edebilmelidir.

Etkili bir Merkezi makam olmanın ana bileşeni adli yardım taleplerinin yerine getirilmesini sağlamak için yetki ile hareket etme kabiliyetidir. Suçluların iadesi prosedürleri tipik olarak yasal uzmanlığın hayati önemde olduğu bir adli aşamayı içerir. Eğer bir Merkezi makam, yabancı taraflar tarafından gönderilen suçluların iadesi talepleri üzerine adli yönden hareket etme yetkisine sahip değilse, etkili işbirliği konusundaki çabalar amacına ulaşamayacaktır. Bu nedenle, Merkezi Makamlar, suçluların iadelerinin adli yönünü kolaylaştırmalarına izin verecek şekilde, ulusal hükümetleri tarafından yetkilendirilmelidir. Merkezi Makamlar, devam eden suçlu iadesi taleplerinin durumunu takip etmek için hükümet içindeki bir merkez veya koordinasyon bağlantı noktası gibi hareket edebilmeli ve düzenli olarak uluslararası muadillerine gelişmelere ilişkin tavsiyede bulunabilmelidir.

9. Merkezi Makam, ulusal yasa uygulayıcılarından (kolluk) ve yargı makamlarından gelen suçlu iadesi taleplerinin yeterli ve yürürlükteki yasa, antlaşma ve sözleşme şartlarına uygun olduğunu, bu tür taleplerin iletilmesinden önce temin edebilmelidir.

Suçluların iadesi yasal olarak yoğun bir çalışmadır ve ulusal ve uluslararası hukukta yer alan şartlar da dahil olmak üzere, suçlu iadesi taleplerinin ilgili antlaşmalar ve çeşitli yasal gereksinimlere uyumlu olmasını gerektirir. Merkezi Makamlar, suçluların iadesi talepleri gönderilmeden önce incelemesi, cezai konularda uluslararası işbirliğinin kalitesini ve hızını büyük ölçüde iyileştiren yasal uzmanlara sahip olmalıdır.

10. Merkezi Makam, devlet yasalarını uygulayıcı kurumlar tarafından yapılan veya bu kurumlar arasında olan diğer gayri resmi işbirliğini kısıtlamamalıdır.

Bazı adli yardımlaşma türleri, adli yardım talebini yerine getirecek tarafın uluslararası yükümlülükleri ve ulusal yasal sistemleri uyarınca karşılıklı adli yardımlaşma için resmi taleplerde bulunmasını gerektirecektir. Resmi bir karşılıklı adli yardıma ihtiyaç duyulmadığında, Merkezi Makamlar, devletlerinin yasal sistemleri altında mümkün olduğu takdirde, emniyet kanallarının kullanılması veya finansal istihbarat birimleri arasında iletişim gibi, gayri resmi kolluk paylaşım kanallarının kullanılmasını teşvik etmelidir. Gayriresmi iletişim kanallarının kullanılması, adli yardım talebinin vatandaşların temel haklarında herhangi bir kısıtlama getirmediği durumlarda, teşvik edilmelidir. Merkezi Makamlar, delil toplamak veya adli yardımlaşmanın temini için resmi ve gayri resmi kanallardan hangisinin uygun olduğunu ayırt edebilmeli ve gayri resmi kanallar aracılığıyla adli yardımı engellemeden, resmi karşılıklı adli yardımlaşma kanalları yoluyla yardım sağlayabilmelidir. Görünürlük ve şeffaflığı artırmak için, uygun olduğu durumlarda, Merkezi Makam'ın, çatışmasızlığı desteklemek, emek kaybını azaltmak, ve aranan işbirliğinin bütünlüğünü ve amacını korumak için, gayri resmi temaslardan haberdar edilmesi tavsiye edilir.

SONUÇ

IIJ'nin Merkezi Makamlar için öngördüğü İyi Uygulamaları, Devletlere, uluslararası yargı kurumları ve yasa uygulayıcıları (kolluk) arasında işbirliğini kolaylaştırmak için ulusal yapılarını oluştururken ve gözden geçirirken bilgi verme ve rehberlik etmeyi amaçlar. Terörizm ve sınıraşan suçlarla mücadelede uluslararası işbirliğinin artırılması ihtiyacı kritik önemini korumaktadır ve Merkezi Makamlar bu işbirliğinin lokomotifleri olarak hizmet etmektedir. Merkezi Makamlar, bu kritik öneme sahip işlevleri yerine getirmek için yeterli destek ve kaynağa ihtiyaç duyarlar ve bu nedenle güçlendirilmelidir ve bu şekilde, Devletlerin terörizm ve sınıraşan suçları hukukun üstünlüğü çerçevesinde ele almasına yardım etmek için uluslararası anlaşma çerçevesi faaliyete geçirilmelidir.